

Γιάννης Ύφαντης

ΓΚΑΤΣΟΣ Ο ΠΕΛΑΣΓΙΚΟΣ

(Ένα κείμενο το οποίο –τουλάχιστον πριν το περιορίσω για να χωρέσει στα 20 λεπτά– το διέτρεχε η ιδέα ότι κάθε επαναπροσέγγιση του ποιητή, μπορεί να γίνεται μια ευκαιρία επαναπροσέγγισης του Παγκοσμίου Ποιητικού Πνεύματος.)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Οι ποιητές

Οι ποιητές κατά βάθος δεν είναι πολλοί, οι ποιητές κατά βάθος είναι ένας, ο Κανέννας, που όμως έχει πολλά πρόσωπα και πολλά ονόματα σκορπισμένα στο χώρο και στο χρόνο.

Γι' αυτό λέει ο κάθε ποιητής. Γι' αυτό λέει το Παγκόσμιο Ποιητικό Πνεύμα:

Δεν υπάρχει θέμα· βρίσκομαι εδώ· βρίσκομαι πάντα εδώ.

Έγραφα το Τραγούδι του Αρπιστή στα 2000 π.Χ. στην Αίγυπτο

Έγραφα την Οδόσσεια στα 800 π.Χ. στην Ιωνία.

Έγραφα το Ταό Τε Κιγκ στα 600 π.Χ. στην Κίνα

Έγραφα τον 11ο αιώνα στο Ικόνιο το Μαθναβί ι Μαναβί.

*Τέλειωσα στη Ραβέννα εξόριστος την Κωμωδία που ο Βοκκάκιος την είπε
Θεία.*

Έγραφα τη Γυναίκα της Ζάκνυθος.

Τα Τέσσερα Κουαρτέτα

Την Κίχλη και

την Αμοργό

Το Μανθρασπέντα.

Δεν υπάρχει θέμα· βρίσκομαι εδώ· βρίσκομαι πάντα εδώ.

Η ομορφιά της Φύσης, τα παραμύθια και τα ποιήματα, οι θρύλοι και οι πραγματικές ιστορίες που άκουσα κυρίως από τον πατέρα μου, υπήρξαν το αντίδοτο της μελαγχολίας μου στα παιδικά μου χρόνια.

Οι ποιητές και οι μουσικοί υπήρξαν το αντίδοτο στη μιζέρια και στη θλίψη των εφηβικών μου χρόνων.

Κι αργότερα, στα 27 μου, είναι ο Γκάτσος μαζί με τον Χατζιδάκι (ένας ποιητής κι ένας μουσικός δηλαδή) που γίνονται η αιτία να εκδώσω σε βιβλίο τα ποιήματά μου. Είναι αυτοί που στέλνουν στο σπίτι μου στη Θεσσαλονίκη (και σημειώστε τούτο: χωρίς ποτέ να έχουμε γνωριστεί) στέλνουν τον διευθυντή των εκδόσεων TRAM, τον Δημήτρη Καλοκύρη, για να με παρακαλέσει (εκ μέρους των) να εκδώσω τα ποιήματά μου σε βιβλίο.

Κι όταν μετά ένα εξάμηνο παίρνουν στα χέρια τους το *Μανθρασπέντα*, καθώς μου έλεγε αργότερα ο Χατζιδάκις, η μέρα εκείνη γι' αυτούς είναι γιορτή. Γιατί βλέπουν τη γραμμή που ξεκινάει από τον Όμηρο, τους λυρικούς και τους τραγικούς και φτάνει αδιάσπαστη ως αυτούς, να συνεχίζεται. Χαίρονται όπως οι γονείς που ύστερα από μεγάλη αναμονή, αποκτούν το πρώτο τους παιδί.

Αλλά το πιο σημαντικό για μένα, είναι που ο Γκάτσος (και βέβαια μαζί του ο Χατζιδάκις κι ο Ελύτης ή ακόμα πιο πέρα στην οδό Μιχαήλ Κόρακα ο Ρίτσος), συμπεριφέρονται έτσι απέναντι σ' ένα βιβλίο που δεν το ανέφεραν επαινετικά προηγουμένως οι *Τάιμς*, η *Λε Μοντ* είτε ο *Φιγκαρό*. Ούτε καν το *Βήμα* και τα *Νέα*. Είναι σημαντικότατο να διαθέτει μια χώρα ανθρώπους που να μην χρειάζονται κανενός τη μαρτυρία για ν' αποτιμήσουν κάτι. Η χώρα που έχει τέτοιους ανθρώπους έχει ψυχή, έχει κέντρο. Αλίμονο στη χώρα που δεν έχει κέντρο, είτε που έχει χάσει το κέντρο της. Αλίμονο σε μια χώρα που έχει χάσει την ψυχή της.

Ο Γκάτσος (κι όλη η θαυμάσια γενιά του '30) όχι μόνο δεν φοβάται τους γονείς του, (τους προηγούμενους ποιητές εννοώ) αλλά είναι ευτυχής που συμβαίνει να είναι γιος τους, και με χαρά κάνει ό,τι μπορεί για ν' αποτελεί συνέχειά τους.

Όχι μόνο δεν φοβάται τα παιδιά του, όχι μόνο δεν υπονομεύει τα παιδιά του, αλλά κάνει τεράστιες προσπάθειες να τα βοηθήσει.

*Οι ποιητές άλλο δεν είναι παρά κύματα
του Ωκεανού που τ' όνομά του είναι Πνεύμα.*

Και βέβαια, όντας καθάριο πνεύμα οι ποιητές, διόλου δεν αλλοιώνονται από τις δημόσιες σχέσεις. «Τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του Θεού τω Θεώ». Όταν ο Γκάτσος αναφέρει δημοσίως ονόματα νέων ποιητών που εκτιμά και αγαπά, δεν αναφέρει εκείνους που συνωστίζονται γύρω του, αλλά εκείνους που εκτιμά και αγαπά ως ποιητές, έστω κι αν δεν τους έχει γνωρίσει ποτέ από κοντά.

Τι να κάνουμε; Έτσι είναι οι ποιητές. Μα δεν είναι θαυμάσιο που, στον κόσμο τούτο, στον οποίο όλοι εξαγοράζονται, υπάρχουν κι εκείνοι που δεν εξαγοράζονται ποτέ, από κανέναν και με τίποτε;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αλλά τι σόι ποιητής ήταν αυτός ο Γκάτσος;

Αν κι έγραψε πολλούς στίχους προορισμένους εξ αρχής για να μελοποιηθούν, ποτέ οι αναφερόμενοι σ' αυτόν δεν έθεσαν το δίλημμα στιχουργός ή ποιητής. Γιατί το 70 τοις εκατό των γραπτών του Γκάτσου είναι υψηλή ποίηση.

Και βέβαια στην *Αμοργό* ισχύει αυτό που λέει το Ευαγγέλιο: «το πνεύμα όπου θέλει πνει». Περνάει μες από το δημοτικό τραγούδι και τα νεοελληνικά παραμύθια, πηγαίνει στην αρχαία μυθολογία ή στη σύγχρονη ιστορία και πραγματικότητα, πηγαίνει στη Γερμανία ή στην Ολλανδία, με την άνεση που μόνο το πνεύμα έχει. Αν ο άνεμος μες στα πεύκα, που μας δίνει τον ήχο της βαθύτερης ανάσας (σαν από το πέρασμα όλων των ψυχών του παρελθόντος και του μέλλοντος), αν ο άνεμος αυτός είναι διάφανος, στην *Αμοργό* ο άνεμος, όντας το πύρινο πνεύμα του ποιητή, γίνεται πανέμορφες εικόνες με δροσερά χρώματα, φανερώνοντας ένα μέρος από τον δίχως αρχή και τέλος ναό του Κόσμου, ένα μεγάλο μέρος από το δίχως αρχή και τέλος πανόραμα που λέγεται διαχρονικός ελληνισμός.

Και βέβαια στην *Αμοργό* το πνεύμα «όπου θέλει πνει», αλλά συνάμα, όπως θέλει πνει. Με δεκαπεντασύλλαβο ή ελεύθερο στίχο, με ομοιοκαταληξία ή πρόζα, με δημοτική ή καθαρεύουσα, με αργκό ή με αρχαϊζουσα, με λαϊκή ή με εκκλησιαστική γλώσσα. Επειδή «το πνεύμα έχει την εξουσία». Επειδή ο ποιητής «μιλά ως εξουσίαν έχων και ουχ ως οι γραμματείς».

Και βέβαια είναι μέγα λάθος να θεωρείται ποίηση μόνον η ΑΜΟΡΓΟΣ.

Οι *Δροσουλίτες*, το *Ρεμπέτικο*, τα *Παράλογα* κι άλλα ποιήματά του σκορπισμένα σε διάφορες ενότητες, είναι ισάξια ή και ανώτερα της *Αμοργού*.

Αλλά τι σόι ποιητής είναι αυτός ο Γκάτσος;

Ψάχνοντας στο ιντερνέτ να δω τι λένε για τον Γκάτσο, είδα ότι οι 100 στους 100 τον θέλουν υπερρεαλιστή. Και σκέφτομαι. Μάλλον χρειάζονται ένα παριζιάνικο καλλιτεχνικό ρεύμα για να δώσουν αίγλη στον ποιητή, να τον επιχρυσώσουν, επειδή δεν μπορούν να διακρίνουν πως ο ποιητής είναι ήδη, ολόκληρος, ατόφιο φως, ένα άστρο. Ή μήπως είναι απλώς μια προσπάθεια των φιλόλογων να τον κατατάξουν κάπου, να τον βάλουν στο ράφι και να τελειώσουν μ' αυτόν;

Και βέβαια η ποίηση χρησιμοποιεί την ιστορία, μα δεν είναι ιστορία. Χρησιμοποιεί την φιλοσοφία, μα δεν είναι φιλοσοφία. Χρησιμοποιεί την επιστήμη, μα δεν είναι επιστήμη. Χρησιμοποιεί τη θρησκεία, μα δεν είναι θρησκεία. Χρησιμοποιεί τον εσωτερισμό, τον αποκρυφισμό ή τον μυστικισμό, μα

δεν είναι εσωτερισμός, αποκρυφισμός ή μυστικισμός. Χρησιμοποιεί τα διάφορα καλλιτεχνικά ρεύματα, μα δεν είναι καλλιτεχνικό ρεύμα. Είναι μόνο και μόνο ποίηση.

Ναι, γιατί όχι, ο Νίκος Γκάτσος, κυρίως στην *Αμοργό* είναι συν τοις άλλοις και σουρεαλιστής. Όμως να δούμε και κάποια άλλα πράγματα. Έτσι για να παίζουμε:

Νίκος Γκάτσος λοιπόν, μάλιστα. Γκάτσος ο Ασεάτης, Γκάτσος ο Αρκάδιος, Γκάτσος ο λαγκάδιος, Γκάτσος ο ποτάμιος, Γκάτσος ο αστέριος, ο φεγγάριος, ο φεγγαροδιχάλιος, ο των θερινών κάμπων, ο της χειμερινής ενδοχώρας, ο αχερούσιος, ο χαρόντειος, ο δρακόντιος, ο κεκρόπειος, ο φερσεφόνειος, ο στάχειος, ο πελάγιος, ο παράλιος, ο βοτσάλειος, ο βοτάνιος, ο σπηλείος, ο αυγιός, ο εσπερινός, ο ορέστιος, ο δωδωναίος, ο Αϊδωναίος, ο των θρύλων, παραμυθιών και τραγουδιών των μέσων και σύγχρονων ελληνικών χρόνων.

Μα όταν λέω όλα τούτα που μοιάζουν αυθαιρέσιες, μιλώ για κάτι δυσδιάκριτο από τους πολλούς, μιλώ για την ιδιαίτερη αύρα του ποιητή.

Ναι, είναι κεκρόπειος και όχι πλατωνικός, δωδωναίος περισσότερο και λιγότερο δελφικός, είναι Έλληνα, μα περισσότερο Αχαιός κι ακόμη περισσότερο ο Σελλός κι εντέλει, ο Πελασγός.

*Μόνο τα βόδια των Αχαιών μες στα παχιά λιβάδια της Θεσσαλίας
Βόσκουν ακμαία και δυνατά με τον αιώνιο ήλιο που τα κοιτάζει
Τρώνε χορτάρι πράσινο φύλλα της λεύκας σέλινα πίνουνε καθαρό νερό μες
στ' αυλάκια
Μυρίζουν τον ιδρώτα της γης κι ύστερα πέφτουνε βαριά κάτω απ' τον ίσκιο
της ιτιάς να κοιμηθούνε.*

*Τω καιρώ εκείνω ο ακμαιότερος κλάδος της πελασγικής δρυός, εκαταλάμβανεν
τρεις οικισμούς, πέριξ του μυστηριώδους βράχου της Ακροπόλεως...*

*Κοιμήσου Περσεφόνη
στην αγκαλιά της γης
στον κόσμο το μπαλκόνι
ποτέ μην ξαναβγείς.*

Με ξάφνιασε όταν στα 1984 κυκλοφορεί ένας δίσκος με ρεμπέτικα, (ένα είδος τραγουδιών που έχοντας κάνει τον ιστορικό του κύκλο, έμοιαζε να έχει τελειώσει). Με ξάφνιασε που ένας ποιητής σαν τον Γκάτσο κάνει ρεμπέτικα. Και με βαθύτατη ικανοποίηση σε κάποια από τα ρεμπέτικα αυτά, κυρίως στο «Πρακτορείο», έβλεπα να συνδυάζεται η σύγχρονη ατμόσφαιρα της τεχνολογίας, με την αρχαία πελασγική ατμόσφαιρα που πάντα υπάρχει στο φυσικό περιβάλλον

αυτής της χώρας και κυρίως στην ατμόσφαιρα της ορεινής, χειμερινής ενδο-χώρας. Δεν νομίζω πως το προσπάθησε ο ποιητής. Δεν νομίζω ότι προσπάθησε ακόμα και στο ρεμπέτικο να βγει ο πελασγικός του εαυτός. Δεν το προσπάθησε. Έδωσε αυτό που ο ίδιος ήταν.

*Το πρακτορείο,
θολό και κρύο
κάποιοι μιλάνε για παράξενες βροχές
και το ταξίδι,
σα μάρσο φίδι
γεμίζει φόβο τις αδύναμες ψυχές.*

*Απόψε μοιάζουμε κι οι δύο
πιο πίσω εγώ κι εσύ μπροστά
σα βραδινό λεωφορείο,
που έχει τα φώτα του σβηστά.
Για μας ο κόσμος δεν τελειώνει
για μας ο κόσμος αρχινά
μα της καρδιάς το μάρσο χιόνι
δε θα μας βγάλει πουθενά.
.....*

Και ύστερα ο Αϊδωναίος Πελασγός.

*Αυτό το δίχτυ έχει ονόματα βαριά
που να γραμμένα σ' εφτασφράγιστο κιτάπι
άλλοι το λεν του κάτω κόσμου πονηριά
κι άλλοι το λεν της πρώτης άνοιξης αγάπη.*

Το δίχτυ του έρωτα με το οποίο συλλαμβάνονται και ενσαρκώνονται οι ψυχές. «Είδε τις φλέβες των ανθρώπων, σαν ένα δίχτυ των θεών, όπου μας πιάνουν σαν τ' αγρίμι», θα μας πει ο Σεφέρης.

Και βέβαια, «άλλοι το λεν του κάτω κόσμου πονηριά / κι άλλοι το λεν της πρώτης άνοιξης αγάπη».

Ο Γκάτσος έχει βιώσει βαθύτατα το ηρακλείτειο: «Διόνυσος και Άδης είναι ένα». Έχει βιώσει τον φερσεφόνιο και πλουτώνιο κόσμο, το τι συμβαίνει στα μυστήρια της Δήμητρας και της Ελευσίνας. Γνωρίζει ότι είναι ο ίδιος ο Άδης που στήνει την παγίδα που λέγεται αγάπη, την παγίδα που λέγεται έρωτας. Γνωρίζει ότι από τη μια οι ζωντανοί σπέρνουν στο αίδιον (στα βάθη της γης ή της γυναικάς) για να έρθει στον Επάνω Κόσμο ο πλούτος. Και συνάμα

γνωρίζει ότι αυτή η σπορά είναι η παγίδα του Πλούτωνα, αφού εκείνος εντέλει θα θερίσει τον πλούτο. Χωρίς βεβαίως να του ξεφύγει ούτ' ένα στάχυ ανθρώπινης ζωής.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Ο επαναστατικός Γκάτσος

Ο Γκάτσος αν και δεν είναι ο ενταγμένος στην Αριστερά, βιώνει τα βάσανα του λαού, την αδικία μέσα στον κόσμο, και γίνεται περισσότερο επαναστατικός, επίκαιρος και συγκεκριμένος (κυρίως στα τελευταία του ποιήματα), ακόμα κι από τους αριστερούς ποιητές μας. Στο επίκαιρο και συγκεκριμένο ξεπερνάει μερικές φορές ακόμη κι αυτόν τον Ρίτσο, ακόμη κι αυτόν τον Βάρναλη, κι εργάζεται με τον τρόπο των Ρεμπέτηδων, του Σολωμού και των αρχαίων Λυρικών. Έτσι εδώ έχουμε τον Γκάτσο τον επαναστατικό.

Η γελοία ιδεολογία της μη βίας όπου στην πραγματικότητα ισχύει η απόλυτη νομιμοποίηση της βίας του αδικούντος δυνατού, και θεωρείται παράνομη η βία του αδικουμένου, του αδύνατου, του αμυνόμενου, δεν έχει πέραση στον Γκάτσο.

Ο Γκάτσος δεν θα αποκηρύξει τη βία για ν' αρέσει στους Αμερικανούς ή για να μπει στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Ο Γκάτσος καλεί τον αδικημένο στην εξέγερση και στη χρήση των όπλων. Απευθυνόμενος στον Μακρυγιάννη, του λέει:

*Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη
δε μας τα 'γραφες σωστά
το φιλότιμο δε φτάνει
για να πάει κανείς μπροστά.*

*Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη
πάρε μαύρο γιαταγάνι
κι έλα στη ζωή μας πίσω
το στραβό να κάνεις ίσο.*

Κι ακόμη:

*Νικημένο μου ξεφτέρι
δεν αλλάζουν οι καιροί
με φωτιά και με μαχαίρι
πάντα ο κόσμος προχωρεί.*

Μοιάζει μ' όλα ετούτα να λέει στον φίλο του Οδυσσέα Ελύτη:

*Δεν φτάνουν Οδυσσέα μου ο Ζέφυρος και τα φιλιά
των κοριτσιών η αγκαλιά και του πελάγου η ευωδιά.
Δίκιο ζητούν οι άνθρωποι και δίκιο πουθενά.
Τα θύματα τα φτόνουνε και υμνούνε το φονιά.
Τ' άρματα, μόνο τ' άρματα, νοιώθουνε τα καθάρματα.*

Ναι, ν' ασκήσεις το ιερό δικαίωμα της άμυνας, ιερό από την εποχή ακόμη του Ραδάμανθου, για να φτάσεις στο θαύμα της ελευθερίας «γιατί το θαύμα δεν είναι πουθενά» καθώς λέει ο Σεφέρης «παρά κυκλοφορεί μέσα στις φλέβες του ανθρώπου».

Αλλ' αυτό το επίκαιρο, το άμεσο, το συγκεκριμένο, το επιθετικό, δεν κάνει τον Σολωμό ή τον Γκάτσο κακούς μαστόρους. Μα, ακριβώς γι' αυτό, ακριβώς γιατί η δικαιοσύνη είναι γι' αυτούς το κλειδί, είναι γι' αυτό που από τη μια μιλούν ξεκάθαρα κι επαναστατικά και συγχρόνως από την άλλη κάνουν αριστουργήματα από απόψεως αισθητικής.

Η δικαιοσύνη που κάνει τον ποιητή να μιλά για όπλα, είναι η ίδια δικαιοσύνη που απαιτεί από τον ποιητή ποιήματα εξαιρετικού κάλλους.

Γιατί η αισθητική κατά βάθος είναι δικαιοσύνη.

Ένα ποίημα είναι καλό επειδή έχει δικαιοσύνη ρυθμών, ήχων, ιδεών.

Ένας πίνακας είναι καλός επειδή έχει δικαιοσύνη σχημάτων και χρωμάτων.

Ένα κτήριο είναι όμορφο και σταθερό επειδή έχει δικαιοσύνη σχημάτων, βαρών, υλικών, ισορροπιών.

Η δικαιοσύνη είναι η Αρμονία, η γυναίκα του Κάδμου-Κόσμου. Ο ποιητής υπηρετεί τη δικαιοσύνη, όχι γιατί ακολουθεί την ιδεολογία που λέγεται «στρατευμένη τέχνη», αλλά γιατί η δικαιοσύνη γι' αυτόν είναι βιολογική υπόθεση, είναι βιολογική ανάγκη, είναι βιολογική ευφροσύνη.

Δεν είναι τυχαίο που οι φυσικοί φιλόσοφοι Ηράκλειτος, Αναξίμανδρος, Δημόκριτος, έχουν τη δικαιοσύνη στην κορυφή της κοσμοθεωρίας τους, σαν αυτό που διατρέχει κάθε μόνιο του κόσμου. «Ως επί της Γης και εν ουρανών» λένε οι τύραννοι και οι θρησκευτικές ιεραρχίες των κοινωνιών μας. «Ως εν ουρανών και επί της Γης» λένε ο Αναξίμανδρος, ο Ηράκλειτος κι ο Ιησούς, στο θαυμάσιο εκείνο ξόρκι που ονομάζουμε «Πατερημών».

Γι' αυτό λοιπόν κι εσείς παλληκάρια μου με το κρασί και τα φιλιά και τα φύλλα στο στόμα σας

Θέλω να βγείτε γυμνοί στα ποτάμια

*Να τραγουδήστε τη Μπαρμπαριά όπως ο ξυλουργός κνηγάει τους σκίνους
Όπως περνάει η όχεντρα μες απ' τα περιβόλια των κριθαριών*

*Με τα περήφανα μάτια της οργισμένα
Κι όπως οι αστραπές αλωνίζουν τα νιάτα.*

*Παίζουν κορόνα γράμματα το δαχτυλίδι του Αη-Γιαννιού και τα φλουριά
του Αράπη.*

*Κι ένας παλιός ανεμόμυλος λησμονημένος απ' όλους
Με μια βελόνα δελφινιού ράβει τα σάπια του πανιά μοναχός του
Και κατεβαίνει απ' τις πλαγιές με τον καράγιαλη πρίμα
Όπως κατέβαινε ο Άδωνις στα μονοπάτια του Χελμού να πει μια καλησπέ-
ρα της Γκόλφως.*

*Μάυρη μεγάλη θάλασσα με τόσα βότσαλα τριγύρω στο λαιμό
τόσα χρωματιστά πετράδια στα μαλλιά σου.*

*Μάυρη μεγάλη μοναξιά με τόσα βότσαλα τριγύρω στο λαιμό
τόσα χρωματιστά πετράδια στα μαλλιά σου.*

ΣΤΟΥ ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΥ ΤΗΝ ΑΥΛΗ

*Στου πικραμένον την αυλή ήλιος δεν ανατέλλει
Μόνο σκουλήκια βγαίνουνε να κοροϊδέσουν τ' άστρα
Μόνο φντρώνουν άλογα στις μυρμηγκοφωλιές
Και νυχτερίδες τρων πουλιά και κατουράνε σπέρμα.*

*Στου πικραμένον την αυλή δε βασιλεύει η νύχτα
Μόνο ξερνάν οι φυλλωσιές ένα ποτάμι δάκρυα
Όταν περνάει ο διάβολος να καβαλήσει τα σκυλιά
Και τα κοράκια κολυμπάν σ' ένα πηγάδι μ' αίμα.
Και τα κοράκια κολυμπάν σ' ένα πηγάδι μ' αίμα.¹
Και τα κοράκια κολυμπάν σ' ένα πηγάδι μ' αίμα.*

*Στου πικραμένον την αυλή το μάτι έχει στερέψει
Έχει παγώσει το μυαλό κι έχει η καρδιά πετρώσει
Κρέμονται σάρκες βτραχιών στα δόντια της αράχνης
Σκούζουν ακρίδες νηστικές σε βρουκολάκων πόδια.
Στου πικραμένον την αυλή βγαίνει χορτάρι μάυρο
Μόνο ένα βράδυ του Μαγιού πέρασε ένας αγέρας
Ένα περπάτημα ελαφρύ σα σκίρτημα του κάμπον
Ένα φιλί της θάλασσας της αφροστολισμένης.*

1. Η ανάγνωση του στίχου τρεις φορές γίνεται σκόπιμα από τον ομιλητή.

*Κι αν θα διψάσεις για νερό θα στίφουμε ένα σύννεφο
Κι αν θα πεινάσεις για ψωμί θα σφάζουμε ένα αηδόνη
Μόνο καρτέρει μια στιγμή ν' ανοίξει ο πικραπήγανος
Ν' αστράψει ο μαύρος ουρανός να λουλουδίσει ο φλόμος.*

*Μα είταν αγέρας κι έφυγε κορυδαλλός κι εχάθη
Είταν του Μάη το πρόσωπο του φεγγαριού η ασπράδα
Ένα περπάτημα ελαφρύ σα σκίρτημα του κάμπου
Ένα φιλί της θάλασσας της αφροστολισμένης.*

*El otoño vendrá con caracoles²
uva de niebla y montes agrupados
pero nadie querrá mirar tus ojos
porque te has muerto para siempre.*

*Μα είταν αγέρας κι έφυγε κορυδαλλός κι εχάθη
Είταν του Μάη το πρόσωπο του φεγγαριού η ασπράδα
Ένα περπάτημα ελαφρύ σα σκίρτημα του κάμπου
Ένα φιλί της θάλασσας της αφροστολισμένης.*

*Tardara mucho tiempo en nacer si es que nace
un andaluz tan claro, tan rico de aventura.*

.....
*Yo canto su elegancia con palabras que gimen
y recuerdo una brisa triste por los olivos.*

*Μα είταν αγέρας κι έφυγε κορυδαλλός κι εχάθη
Είταν του Μάη το πρόσωπο του φεγγαριού η ασπράδα
Ένα περπάτημα ελαφρύ σα σκίρτημα του κάμπου
Ένα φιλί της θάλασσας της αφροστολισμένης.*

2. Ο ομιλητής επιλέγει να κλείσει την ομιλία του με αποσπάσματα από το ποίημα του Λόρκα «Θρήνος για τον Ιγκνάθιο Σάντσεθ Μεχίας» και μ' επαναλήψεις της τελευταίας στροφής του ποιήματος «Στου πικραμένου την αυλή».